

არქიმანდრიტი ადამი (ვახტანგ ახალაძე)

ანთროპოლოგიური აზრის ტრანსფორმაციები და გზა ბიოეთიკურ განზომილებამდე

საღვთისმეტყველო, მეცნიერული და ფილოსოფიური პარადიგმები ადამიანის შესახებ პერმანენტულად ტრანსფორმირდება ანთროპოლოგიური დისკურსის წიაღში. ცხადია, ხსენებულ ტრანსფორმაციულ პროცესთა წყებას ადგილი ჰქონდა (აქვს) განსაზღვრულ დროსა და სივრცეში. დრო კაცობრიობის ისტორიის ფარგლებში უნდა მოვიაზროთ, ხოლო სივრცედ უკვე დავასახელოთ ანთროპოლოგიური დისკურსის წიაღი, რომელიც ფიზიკურისაგან განსხვავებულ ინტელექტუალურ (სულიერ-გონებრივ) სივრცეს წარმოადგენს და შეიძლება ჰქონდეს ნებისმიერი განზომილება და უნიკალური სტრუქტურა.

ანთროპოლოგიური აზრი ონტოლოგიურად ღვთაებრივი წარმოშობისაა. ადამიანის შესახებ ქრისტიანული სწავლების ათვლის წერტილსა და საფუძველს წარმოადგენს იმ ღვთაებრივი გამოცხადების აღიარება, რომ ადამიანი ღვთის მიერაა შექმნილი: „*შექმნა უფალმან ღმერთმან კაცი მტუერისა მიძლებელმა ქვეყანისაგან. და შობებრა პირსა მისსა სული სიცოცხლისა და იქნა კაცი იგი სულად ცხოველად*“ (დაბ. 2, 7). ყველა სხვა ქმნილებათაგან განსხვავებით ადამიანის შექმნას წინ უძღოდა ყოვლადწმიდა სამების განსაკუთრებული ბჭობა: „*და თქვა ღმერთმან: ვქმნეთ კაცი ხატებისაგებ ჩვენისა და მსგავსებისაგებ*“ (დაბ. 1, 26).

ეკლესიის წმინდა მამები ყურადღებას ამახვილებენ იმაზე, რომ ადამიანის შექმნა სხვა ყველა ქმნილების შემდეგ მისი სამეუფეო ღირსებისა და დანიშნულების დასტურია: „*და მთავრობდეს თევზთა ზღვასასა და მფრინველთა ცისათა და პირუტყუთა და მკეცთა ყოვლისა ქუეყანისა ყოველთა ქუეყარმაკალთა მკალთა ქუეყანასა ზედა*“ (დაბ. 1, 26).

სამყარო, წერს ღირსი მაქსიმე აღმსარებელი, რომელიც ხილული და უხილავი არსებებისგან შედგება, მსგავსია ადამიანისა, ხოლო ადამიანი – სულისა და სხეულისაგან შემდგარი, სამყაროდ იწოდება. იგია მიკროკოსმოსი, სამყაროს სამკაული, მისი ცენტრი; მასში ერთიანდება ხილული და უხილავი ბუნება (J.-C. Larchet, 1996).

ადამიანის ჭეშმარიტ ღირსებას წარმოადგენს არა ის, რაც მას სამყაროსთან ანათესავებს, არამედ ის, რაც მას სამყაროსგან განასხვავებს: ესაა მისი ღვთის ხატება, მისი განღმერთობისა და ღმერთის მიმსგავსების უნარი. წერია „*დაბადებაში*“: „*და შექმნა ღმერთმან კაცი სახედ თვსად და ხატად ღმერთისა შექმნა იგი*“ (დაბ. 1, 27).

ადამიანში ღვთის ხატება იმასაც გულისხმობს, რომ მისთვის გარკვეულწილად უცხო არ არის საღვთო თვისებები. მაგალითად, მას, როგორც პიროვნულ არსებას, ახასიათებს თავისუფლება სამყაროსაგან, ყოველგვარი ბუნებრივი მოცემულობისაგან. ადამიანი არ ამოიწურება და არ შემოიფარგლება არანაირი განსაზღვრებით. მისი არსი შეუცნობელია, რამეთუ იგი, როგორც ღვთის ხატი, ასახავს თავისი პირველხატის სისავსეს და ამდენად ის ფლობს ღვთის შეუცნობლობასაც.

წმიდა მამათა მეძვიდროებაში არსებობს ორი ურთიერთშემავსებელი შეხედულება ადამიანის ბუნებაზე: ტრიქოტომიული (სული, სამშვინველი, სხეული) და დიქოტომიური (სული, სხეული). თუმცა ამგვარი დაყოფა გვიანდელი სამეცნიერო-საღვთისმეტყველო კლასიფიკაციის შედეგია. ძველი ქრისტიანი მოაზროვნეები არ იყოფოდნენ ორ დაპირისპირებულ მხარედ, სკოლად ან მიმდინარეობად (Лука (Войно-Ясенецкий В. Ф.), архиепископ, 1997; Киприан (Керн), архимандрит, 1996). დიქოტრიქოტომიულ კამათს პატრისტიკის ისტორია არ იცნობს. თუ ზოგიერთი საეკლესიო მწერალი წერდა ადამიანის ორნაწილიანობაზე, ეს მათ ხელს არ უშლიდა, სხვა შემთხვევაში ტრიქოტომია დაეცვათ (Лука (Войно-Ясенецкий В. Ф.), архиепископ, 1997; Питирим (Нечаев), митрополит, 1989).

ადამიანის ტრიმერიის შესახებ მოწმობა მოცემულია წმიდა წერილში პავლე მოციქულთან: „*ხოლო თავადმან ღმერთმან მშვიდობისამან წმიდა გყუენინ თქუენ ყოვლითა სრულებითა, და სიცოცხლითა სული თქუენი, სამშვინველი და გუამი უბიწოდ მოსვლასა მას უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესსა დაჰმარხენინ*“ (I თეს. 5, 23).

თვით სულში წმიდა იოანე დამასკელი განარჩევს სამ ძალას, ანუ უნარს: გონებას, ნებასა და ძალას. წმინდა მაქსიმე აღმსარებელი საუბრობს სულიერ ჭვრეტამდე მიმყვანებელ სამ ძალაზე: გონებაზე, ნებასა და ძალაზე. არსობრივად იმავეს იმეორებენ სხვა მამებიც, თუმცა ზოგჯერ განსხვავებულ ტერმინებს იყენებენ. მაგალითად, გრიგოლ სინელი წერს გონებაზე, სიტყვასა და პნევმაზე. იგივე ტერმინებს ხმარობენ კალისტე კატაფივიოტი, ათანასე სინელი, გრიგოლ ნოსელი, დიადოქოს ფოტიკელი, მარკოზ მონაზონი. ამ შემთხვევაში სიტყვა ნების ფარდად გამოიყენება, ხოლო პნევმა – ძალისა (Киприан (Керн), архимандрит, 1996). რაც შეეხება დასავლეთის ეკლესიას, იქ სულის ტრიადულობა ავგუსტინედან მოყოლებული განიხილება, როგორც ერთიანობა გონებისა, მეხსიერებისა და ნებისა.

ამჯერად შემოვიფარგლებით ამ მოკლე ექსკურსით ქრისტიანულ ანთროპოლოგიაში. კიდევ ერთხელ გავამახვილებთ ყურადღებას იმაზე, რომ ადამიანის ბუნების დუალიზმს, მის სულიერ საწყისს ყოველთვის სწავლობდა ღვთისმეტყველება. დაწყებული ქრისტიანობის I საუკუნიდან, განსაკუთრებით პაველ მოციქულის ეპისტოლეებიდან მოყოლებული, იგი მუდამ ეხებოდა ადამიანის ბუნების შედგენილობის, მისი სულის ნაწილების, მათი ფუნქციების, ნების, მეხსიერების, შემეცნებითი უნარისა და სხვა საკითხებს, ანტერესებდა რა ადამიანის ამოუცნობი საიდუმლო, მისი სულიერი არსი, კავშირი სულიერ და ხორციელ საწყისებს შორის.

მოცემული რეფლექსია მხედველობაშია მისაღები ყოველთვის, როდესაც ვმსჯელობთ ანთროპოლოგიის არსზე, გენეზისსა და მისი განვითარების გზებზე. ანთროპოლოგია არც შუა საუკუნეების წიაღში მოულოდნელად აღმოცენებული და შემოჭრილი სწავლებაა და არც თეოლოგიური ცნობიერების ეპოქის შემდეგ გაბატონებული ანთროპომორფიზმისა და ჰუმანიზმის პროდუქტი. თვით ტერმინი „ანთროპოლოგია“ ჯერ კიდევ ანტიკური დროიდან არსებობდა. პირველად მის გამოყენებას არისტოტელეს მიაწერენ, რომელიც ამ სიტყვას იყენებდა უპირატესად ადამიანის სულიერი ბუნების შესწავლისას (არისტოტელი, 2001).

ადამიანის ფიზიკურ აგებულებაზე მსჯელობისას ამ ტერმინს პირველად ვხვდებით Magnus Hundt-ის (1449–1519) ნაშრომში „Antropologium de hominis dignitate, natura et proprietatibus, de elementis, partibus et membris humani corporis“ (ანთროპოლოგია ადამიანის ღირსების, ბუნებისა და თვისებათა, ასევე ადამიანის სხეულის ელემენტთა, ნაწილთა და ასოთა შესახებ)“, რომელიც გამოქვეყნდა ლაიფციგში 1501 წელს. ავტორი ადამიანის სხეულს არა მარტო ანატომიურად და ფიზიოლოგიურად აღწერდა, არამედ ფილოსოფიური და თეოლოგიური თვალსაზრისითაც, და იმ აზრს იცავდა, რომ ადამიანი ღვთის მიერაა შექმნილი ღვთის ხატად და წარმოადგენს მიკროკოსმს იმ სამყაროსა, რომელიც ღმერთმა შექმნა.

1533 წელს ვენეციაში იტალიელი მწერალი Galeazzo Flavio Capella (1487-1537) აქვეყნებს თავის უკანასკნელ ნაწარმოებს „ანთროპოლოგია, ანუ მსჯელობანი ადამიანის ბუნების შესახებ“, რომლის სრული სახელწოდებაა „Antropologia ovvero ragionamento della natura umana; laquale contiene e lodi e eccellenza degli uomini, la dignita delle donne; la miseria d’amendue e la vanita degli studj loro“.

შემდეგ უნდა გავიხსენოთ გერმანელი პასტორი, ღვთისმეტყველი და ნატურალისტი Otton Casmann (1562-1607), რომელმაც პირველმა გამოიყენა სიტყვა „ფსიქოლოგია“ სამეცნიერო აზრით, გაპყო რა ანთროპოლოგია ორ ნაწილად: ფსიქოლოგიად და სომატოლოგიად. მისი ძირითადი ნაშრომებია: „Psychologia anthropologica“ (ჰანოვერი, 1594), „Angelographia“ (ფრანკფურტი, 1597), „Somatologia physica“ (1598), „Modesta assertio philosophiae et christianae et verae“ (1601), „De hominis vita naturali morali et oeconomica“ (1602), „Nucleus mysteriorum naturae enucleatus“ (1605).

1655 წელს ინგლისში ანონიმმა ავტორმა გამოაქვეყნა ტრაქტატი „Anthropology or abstract idea of human nature, as reflected the summary of the philosophical and the anatomical findings“ (ანთროპოლოგია, ანუ აბსტრაქტული იდეა ადამიანის ბუნების შესახებ, გამოხატული მოკლე ფილოსოფიურ და ანატომიურ დასკვნებში“).

ამრიგად, მე-16-17 საუკუნეების დასავლეთევროპელი ავტორები ანთროპოლოგიას განიხილავენ, როგორც თეოლოგიურ, ფილოსოფიურ და საბუნებისმეტყველო სწავლებას ადამიანის დუალისტური ბუნების – სულიერისა და სხეულებრივის შესახებ.

ფრანგი ენციკლოპედისტები აფართოებდნენ რა სიტყვა „ანთროპოლოგიის“ მნიშვნელობას, მასში მოიაზრებდნენ ადამიანის შესახებ არსებულ ცოდნათა მთელ ერთობლიობას.

მე-18 საუკუნესა და მე-19 საუკუნის დასაწყისში გერმანელი ფილოსოფოსები, მათ შორის კანტი, ანთროპოლოგიაში განიხილავდნენ ფსიქოლოგიის საკითხებს.

რაც შეეხება ინგლისს, საფრანგეთსა და ამერიკას მე-19 საუკუნიდან მოყოლებული დღემდე, აქ ანთროპოლოგიის ქვეშ გულისხმობენ სწავლებას, პირველ რიგში, ადამიანის ფიზიკური აგებულების, და,

მეორე, სხვადასხვა ხალხისა და ტომის კულტურისა და ყოფის შესახებ წარსულსა და აწმყოში.

საბჭოთა მეცნიერებაში კი ანთროპოლოგია მკვეთრად იყო გამიჯნული არქეოლოგიისა (დარგისგან, რომელიც სწავლობს კაცობრიობის წარსულს ნივთიერი წყაროების მიხედვით) და ეთნოგრაფიისგან (ისტორიის განშტოებისგან, რომელიც იკვლევს დღეს მცხოვრებ ხალხთა ყოფისა და კულტურის ყველა მხარეს, მათ წარმოშობას, განსახლების, მიგრაციისა და კულტურულ ურთიერთობათა ისტორიას) და მისი შესწავლის საგნად განსაზღვრული იყო ადამიანის ფიზიკური ტიპის ვარიაციები დროსა და სივრცეში, ადამიანისა და მისი რასების ფიზიკური ორგანიზაციის წარმოშობა და ევოლუცია. შესაბამისად საბჭოური ანთროპოლოგია სამ ნაწილად იყოფოდა: მორფოლოგია, ანთროპოგენეზი და ეთნიკური ანთროპოლოგია, ანუ რასათმცოდნეობა.

როგორც დავინახეთ, ანთროპოლოგიის ფერისცვალებანი საუკუნეთა განმავლობაში გახლდათ არა ოდენ შინაარსობრივი, არამედ, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, მსოფლმხედველობრივი.

ის მიდგომები, რომლებიც დღემდე ძირითადად განსაზღვრავენ ანთროპოლოგიური დისკუსიების პრინციპულ საკითხებს, ჩამოყალიბდა ანტიკური დროიდან. ამ პარადიგმაში ადამიანის ცხოველისგან განმასხვავებელ ორ მთავარ ნიშანს გამოყოფენ: მეტყველების უნარსა (ადამიანი, როგორც მოლაპარაკე არსება (ცხოველი) – *zoon logon echon*) და საზოგადოებრივი ცხოვრების უნარს (ადამიანი, როგორც სოციალურ-პოლიტიკური არსება (ცხოველი) – *physei politikon zoon*). ამ ორ ძირითად საყრდენს ემყარებოდა ფილოსოფიური ანთროპოლოგიაც, მაგრამ დღეს სწორედ ეს გახდა დისკუსიის საგანი: ერთის მხრივ, არისტოტელესეული ანთროპოლოგიური დეფინიციები მრავალ კითხვას აღძრავს; მეორეს მხრივ – აქამდის (უფრო ზუსტად – ახალ დრომდე) არასოდეს იდგა კითხვის ქვეშ პრობლემებისა და საკითხების ადამიანური პოზიციებიდან განხილვის აუცილებლობა.

ანტიკური შეხედულებების ჩანაცვლება განხორციელდა ქრისტიანული ცნობიერების დამკვიდრების შედეგად ჩამოყალიბებული ანთროპოლოგიური იდეებით. ამ იდეებმა თავისი როლი შეასრულეს, რაც ზემოთ წარმოდგენილმა ისტორიულმა მიმოხილვამ დაადასტურა: ქრისტიანულმა მსოფლმხედველობამ ადამიანის შესახებ შეხედულებათა შორის სამუდამო არსებობის უფლება მოიპოვა (Бердяев Н.А., 1936; Киприан (Керн), архимандрит, 1996). ანთროპოლოგია მე-17 საუკუნეში შემოთავაზებული იქნა როგორც რელიგიურ-ფილოსოფიური სწავლება ადამიანის დუალისტური ბუნების შესახებ. დარვინისტული წარმოდგენებისა და „მტკიცებულებების“ გასაბათილებლად, დარვინიზმ-ევოლუციონიზმის მოსალოდნელი უარყოფითი შედეგების თავიდან ასაცილებლად ყოველთვის ის მეცნიერები იღვწიან, ვინც არა მარტო მეცნიერული სიმართლის სადარაჯოზე დგას, არამედ ეყრდნობა უმაღლეს ჭეშმარიტებასაც – ადამიანის არსისა და ბუნების შესახებ ქრისტიანულ ანთროპოლოგიურ სწავლებას.

რა თქმა უნდა, მე-19 საუკუნეშიც გრძელდებოდა დავა სხვადასხვა კონკრეტული სამეცნიერო დარგის (ბიოლოგიის, არქეოლოგიის, ეთნოგრაფიის) წარმომადგენლებს შორის იმის შესახებ, თუ რომელ მათგანს ეწოდებოდა ადამიანის თეორია. სამაგიეროდ, ისინი არ დაობდნენ ადამიანის შესახებ მეტაფიზიკური იდეის ირგვლივ, არამედ იბრძოდნენ უფლებისთვის, სწორედ მას, და არა რომელიმე სხვა დისციპლინას, მოეხდინა ამ იდეის რეპრეზენტაცია. ამკარაა, რომ ამ ფრონტზე კრიტიკოსები მხოლოდ კონკრეტულ განსაზღვრებებს წარმოადგენდნენ და ეს ყველაფერი მეტაფიზიკის სასარგებლოდ მუშაობდა: მეტაფიზიკა მოექცა პრივილეგირებული ტოტალიტარული დისკურსის როლში. ამიტომაც, როცა საქმე ფილოსოფიურ ანთროპოლოგიამდე მივიდა, მაქს შელერმა თავის ცნობილ ნაშრომში „ადამიანის მდგომარეობა კოსმოსში“ მისი ამოცანა განსაზღვრა, როგორც ადამიანის ერთიანი სისტემატური თეორიის შექმნა სხვადასხვა მეცნიერების ცოდნის საფუძველზე (M. Шелер, 1988).

ამის შემდეგ ეს ტერმინი „ისესხა“ ბიოლოგიამ და დაიწყო ადამიანის წარმოშობის პრობლემის დამუშავება დარვინიზმის პირდაპირი გავლენის ქვეშ. არქეოლოგიურმა გათხრებმა, რომელთა მიზანი ადამიანისა და მაიმუნების საერთო წინაპრების არსებობის დამადასტურებელი მასალის მოძიება იყო, განაპირობეს ანთროპოლოგიური საზოგადოებების გამოჩენა მე-19 საუკუნეში. მათი მიზანი – მოეხდინათ ჰომინიდების ისტორიის რეკონსტრუქცია განუხორციელებელ უტოპიად დარჩა ისტორიაში (C. Wieland, 1994).

ადამიანის შესახებ ცოდნის მოპოვების კიდევ ერთი წყარო გახდა ეთნოლოგია. ამ დარგის მიერ მოპოვებული ძიების შედეგები დღესაც აქტუალურია სოციალური და პოლიტიკური ანთროპოლოგიისათვის.

რაც შეეხება ფილოსოფიურ ანთროპოლოგიას, ერთის მხრივ, მას ტრადიციული ანთროპოლოგიური პარადიგმის მოწინააღმდეგენი ადანაშაულებენ დოგმატიზმში, თუმცა, ცნობილია, რომ სწორედ ფილოსოფიურმა ანთროპოლოგიამ წარმოაჩინა ადამიანის დინამიზმი, მისი სწრაფვა მეტამორფოზებისაკენ და ყურადღება გაამახვილა იმაზე, რომ ადამიანი ღიაა მთელი სამყაროსათვის. ამასთან ერთად,

წარმოდგენილია იმ გარემოების უარყოფა, რომ დღეს ფილოსოფია (და არა მარტო ფილოსოფია) შევიდა ახალ, პოსტანთროპოლოგიურ ეპოქაში, რომლის ძირითადი მახასიათებელია უარის თქმა იდეაზე ადამიანის შესახებ, როგორც საზოგადოებრივი განვითარების მათი ინტერბელ უმაღლეს ღირებულებაზე. რითაა განპირობებული ამგვარი უარის თქმა?

უმთავრესი მოტივი, რა თქმა უნდა, იმ აბსოლუტურ იდეალებსა და ღირებულებებში დაეჭვებაა, რომლებიც აქამდე ეკზისტენციის შეურყეველ ფუნდამენტად აღიქმებოდა.

კერძო მოტივაციურ ფაქტორებად უნდა ჩაითვალოს ადამიანის ცხოვრების რეალების ტრანსფიგურაციები.

ჩვენს მიერ ფუნდამენტურ ბიოეთიკაში ჩატარებული კვლევების შედეგად შევძელით გამოვკვრიოთ და გვეჩვენებინა ის უარყოფითი სულიერ-ზნეობრივი და ღირებულებითი ფენომენები, რომლებიც განმსაზღვრელ როლს ასრულებენ კაცობრიობის გლობალური, მათ შორის ბიომედიცინის სფეროში არსებული, პრობლემების როგორც წარმოშობაში, ჩამოყალიბებასა და რეალიზაციაში, ისე ამ პრობლემების თავიდან აცილებაში, ანუ პრევენციაში. აქ მხოლოდ მათ ჩამონათვალს გთავაზობთ:

1. ადამიანის სიცოცხლის გაუფასურება და მისდამი უტილიტარული დამოკიდებულების გამოქმნა;
2. ადამიანის ნების შეუზღუდველობა იდეალური, ლეიტებრივი, ზნეობრივი ნორმებით;
3. კულტურული და რელიგიური ტრადიციებისა და ზნეობრივი ფასეულობების უგულვებელყოფა (კოსმოპოლიტიზმი, სეკულარიზმი, ნიჰილიზმი, გლობალიზმი, კომუნიზმი, ურბანიზაცია, ოჯახის დაგეგმარება...);
4. ადამიანის სიცოცხლის უფლების იგნორირება სახელმწიფო და საზოგადოებრივ დონეზე;
5. მეცნიერულ-ისტორიული არაკომპეტენტურობა – ფალსიფიკაცია იდეოლოგიის სამსახურში: დარვინიზმი, მატერიალიზმი, ათეიზმი, პანთეიზმი, ეკუმენიზმი, პროტესტანტიზმი, სექტანტობა და ა. შ.
6. ახალი კერპთაყვანილმცემლობის იდეოლოგიის რეკლამა (ფული, კარიერა, სექსი, გარემოს დიზაინი, ავტომობილები, ტელევიზია, საკუთარი სხეულებრივი იმიჯი: ბოდი-არტი, ბოდი-ბილდინგი, ტატუ, ნეილ-არტი, პლასტიკური, ესთეტიკური, ტრანსსექსუალური ქირურგია და სხვ., ვირტუალური სამყარო, ინტერნეტი, მოგზაურობები, მოდა, პორნოგრაფია, ეროტიკა, შოუბიზნესი...);
7. ადამიანის ყოფიერების ტოტალური კომერციალიზაცია;
8. ინტელექტუალური დეფიციტი: გონიერებისა და სიბრძნისადმი განურჩევლობა (ვ. ახალაძე, 2003(1); ვ. ახალაძე, 2003(2)).

ზემოთ ჩამოთვლილ ფენომენებთან დაკავშირებული პრობლემატიკის სიღრმისეულ მეცნიერულ, ფილოსოფიურ და თეოლოგიურ გააზრებაზე, მისი დაძლევის გულწრფელ სურვილზე და თითოეული ადამიანისა და მსოფლიო საზოგადოებრიობის ამგვარი გადწყვეტილების სიმყარეზეა დამოკიდებული ადამიანთა მოდემის გადარჩენის პროგნოზის სასიკეთობა (Engelhardt H. T., 2000).

თუ დავუბრუნდებით ტრადიციულ ანთროპოლოგიურ სივრცეს, ვნახავთ, რომ ზემოხსენებული უარის თქმის მოტივთა ძებნაში, აქ მიუთითებენ ეთნოლოგიაზე, რომელიც ყურადღებას ამახვილებს ადამიანურის არაუნივერსალურობაზე; სხვებს ახსენდებათ სოციოლოგიის აღმოჩენები, რომელნიც ეფექტიანად გვიხსნიან, რომ მორალი და მსოფლმხედველობა ბაზისური სოციალური და ეკონომიკური ინსტიტუტების მხოლოდ ზედნაშენია; არ ავიწყდებათ ბიოლოგიაც და ლაპარაკობენ ბიოლოგიის მიღწევებზე, რომლებიც ადამიანს განსაზღვრავენ, როგორც მოლეკულებისა და გენეტიკური კოდების ჯაჭვს.

ამ უკანასკნელ მოტივაციას ჩვენ არ შეგვიძლია გულგრილად ჩავუაროთ. იგი აღძრავს რეფლექსიას, რომელიც სათავეს ბიოსამედიცინო სამყაროდან იღებს, რომელიც მიგვიყვანს ანთროპოლოგიურ დისკურსამდე თანამედროვე ბიომედიცინაში.

ადამიანი 21-ე საუკუნის ბიომედიცინაში იმგვარად მრავალი და იმდენად ხშირი არჩევანის წინაშე დგება, რომ ალბათობა, მიიღოს *პოსტანთროპოლოგიური გადაწყვეტილება*, უსაშველოდ გოლიათური ჩანს უზარმაზარ ბიოსამედიცინო სივრცეში ლამის ყველასაგან მიტოვებული ერთი პატარა კაცის ფონზე.

ამ აბზაცით ჩვენ გვსურს მკითხველს შევახსენოთ ის ფაქტი, რომ ყოველგვარი რაგინდარა მაღალფილოსოფიური და ღრმადმეცნიერული ანთროპოლოგიური რეფლექსიისა და დისკურსების ვექტორი უნდა იყოს მიმართული ამ „ერთი პატარა კაცისკენ“, რომელიც ხშირად რჩება ანთროპოლოგიურ ინტერესთა მიღმა.

დღეს მთელი მედიცინა, ვითარცა *ანტინატურის ხე*, დახუნძლულია ბიოეთიკური პრობლემური სიტუაციებით – თანამედროვე ბიომედიცინისა და ჯანდაცვის სისტემის მსოფლმხედველობრივი, ზნეობრივი, რელიგიური, სამართლებრივი და ღირებულებითი დილემებით.

ამ დრამატული, ხშირად – ტრაგიკომიკური, არცთუ იშვიათად – ტრაგიკული, სიტუაციების მთავარი „გმირი“ ყოველთვის ადამიანია: ადამიანი-პაციენტი, ადამიანი-დონორი, ადამიანი-რეცი პიენტი, ადამიანი-ექიმი, ადამიანი-სოცმუშაკი, მუცლადმყოფი ადამიანი, ადამიანი „in vitro“ (სინჯარაშიო, რომ ვთქვათ – უხერხულია, ხანდახან მანც), ჯანმრთელი ახალგაზრდა ქალი ან მამაკაცი – სასქესო უჯრედების დონორი, აუტანელი ტკივილებით ან უიმედო სნეულებით გატანჯული ადამიანი, სულთ ავადმყოფი და მისი ოჯახი, ორსული ქალი, უშვილო ცოლ-ქმარი – რეპროდუქტოლოგიური კლინიკის კლიენტი, ქალი – „დროებითი“ დედა, დაქირავებული ორსულობის ვადით...

თითოეული ამგვარი ადამიანის – ბავშვის, მოხუცის, ქალისა თუ მამაკაცის ბედი განდა მსოფლიო საზოგადოებრიობის ერთი ნაწილის ზრუნვის საგანი, რომელმაც გაითავისა აზრი იმის შესახებ, რომ ერთი ადამიანის პრობლემის გადაუჭრელობა ან მიფუჩეჩება ბიოეთიკურ დროსა და სიცრცეში შეიძლება ხვალ მთელი კაცობრიობის დილემად იქცეს (Sgreccia E. et Tambone V., 2002; არქიმანდრიტი ადამი, 2010).

ამ ზრუნვასა და ფიქრში, გამოსავლის ძიებაში აუცილებელი გახდა ცივილიზაციის ყველა პოზიტიური მიღწევისა და გამოცდილების გამოყენება.

დღეს ადამიანები მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში ყურადღებით და ფხიზლად ადევნებენ თვალყურს განმაურებულ ბიოეთიკურ მძაფრსიუჟეტთან „ნოველებს“, რომლის მთავარი მოქმედი პირი ინვალიდის ეტლს მიჯაჭვული ადამიანია, სიკვდილს რომ ითხოვს, ან სიამის ტყუპები, რომელთა განცალკევებას ერთი მათგანის გარდაუვალი სიკვდილი მოჰყვება, ან სინჯარას თავშეფარებული პაწია ადამიანები – ემბრიონები, რომელთაც ერთნი საექსპერიმენტო მასალად აღიქვამენ, სხვები – გასაყინავად ან უბრალოდ – მოკვდინებისათვის იმეტებენ და მხოლოდ ერთეულნი ფიქრობენ ამათ ბედ-იღბალზე...

ჩვენ გულისფანცქალით ველოდებით (უნდა ველოდებოდეთ!), თუ როგორ გადაწყვეტილებას მივიღებთ ყველანი ერთად (მსოფლიო საზოგადოებრიობა!) ხვალ ამ საკითხებზე, ანუ ვისი აზრი გადაწონის სასწორზე – პოლიტიკოსის თუ ბიოეთიკოსის, ქრისტიანის თუ ანტიეთისტის, ჰუმანისტის თუ კაცთმოძულის... (Sgreccia E. et Tambone V., 2002; არქიმანდრიტი ადამი, 2010).

ასეთი ღრმა ანთროპოლოგიზაციის მოთხოვნილება შეიძლება გაჩნდეს ისეთი პრობლემური სიტუაციების გაჩენასთან დაკავშირებით, რომელთა ცენტრში დგას ადამიანი. ასე მოხდა მე-20 საუკუნის მეორე ნახევარში მედიცინასა და ბიოლოგიაში მისი ტექნოლოგიზაციის, ტექნიკური სიახლების დანერგვის, მეცნიერული აღმოჩენების, ახალი მიმართულებების ჩამოყალიბების, კლინიკური და გენური მედიცინის დარგებისა და მოლეკულური ბიოლოგიის მიღწევების, შიდსის, ჰეპატიტების, ნარკომანიის, სქესობრივი ცხოვრების არატრადიციული სახეების გავრცელების შედეგად.

აღწერილი სიტუაციური სურათი, რომელიც ბიომედიცინის სფეროში შეიქმნა, გახდა ახალი აზროვნების აღმოცენების, გასული საუკუნის ბოლო მესამედში წარმოშობილი სულიერ-ზნეობრივი, ეთიკური და ზოგადსაკაცობრიო დილემების ხელახალი მსოფლმხედველობრივ-ფილოსოფიურ-აქსიოლოგიური გააზრების საჭიროების მიზეზი (J. Breck, 2000; G. Vachicouras, 2008). გაფართოვდა სამედიცინო ეთიკის ცნება. მან მოიცვა ფილოსოფიურ-ეთიკური, ტრადიციულ-ჰუმანისტური, ისტორიულ-რელიგიური ხასიათის დისკურსი და რეფლექსია და ა. შ. და ა. შ.

ასეთია ბიოეთიკის გენეზისის საერთო გეგმა. თუმცა ბიოეთიკის აღმოცენება არ აღმოჩნდა ანთროპოლოგიზაციის პროცესის დასასრული.

ბიოეთიკა დეფინირებულ იქნა, როგორც „მომავლის ხიდი“, „ბიოლოგიური ცოდნისა და ადამიანური ღირებულებების შეერთება“, „ინტერდისციპლინური მეცნიერება, რომელიც მოწოდებულია ახსნას ადამიანის ბუნება „დინამიკურ ხარისხში“, „ბიოლოგიის საუკუნის“ შესაბამისი ახალი მსოფლმხედველობა, „ახალი კულტურა“, „სამედიცინო ეთიკის ისეთი დონე, როცა მის საგანში გამოხატულია მედიცინისა და გამოყენებითი ბიოლოგიის ახალი ზნეობრივი პრობლემები... როცა მათ გადაწყვეტაზე გარდაუვალად და მოკიდებული ჰუმანიზმის ბედი“ (K. Vaux, 1974; Engelhardt H. T., 2000; დ. გეგეშიძე, 2001; Sgreccia E. et Tambone V., 2002; ვ. ახალაძე, 2003; არქიმანდრიტი ადამი, 2010).

ამავე დროს ბიოეთიკის განსაზღვრა შეიძლება როგორც ახალი ანთროპოლოგიური მეცნიერებისა, მით უმეტეს, რომ ბიოეთიკა პრობლემათა გადაწყვეტის გზაზე საჭიროებს ადამიანის შესახებ არსებული მთელი ტრანსდისციპლინური ცოდნის ინტერპრეტაციას.

წარმოდგენილი დისკურსის საფუძველზე ჩვენ მიზანშეწონილად და მართებულად მიგვაჩნია შემოვიტანოთ ბიოეთიკური ანთროპოლოგიის, როგორც ახალი ანთროპოლოგიური მეცნიერული დისციპლინის, ცნება.

ჩვენ, რა თქმა უნდა, საჭიროა ვითვალისწინებდეთ იმასაც, რომ ბევრს გაუჩნდება ეჭვი არა მარტო ახალი

დარგის – ბიოეთიკური ანთროპოლოგიის კონცეფციის მიზანშეწონილობისა და მართებულობის, არამედ მისი საჭიროების შესახებაც. და აი, რატომ: თვით ბიოეთიკა წარმოადგენს ახალ დარგს; მიუხედავად ამისა იგი უკვე ბაღებს ანთროპოლოგიური მეცნიერების ახალ განშტოებას.

ცნობილია, რომ ბიოეთიკის ჩამოყალიბება ხდებოდა თანამედროვე მედიცინისა და ბიოლოგიის ტრადიციულ ჰუმანიტარულ აზროვნებასთან შესაყარზე. მისი ყველა პრობლემის გადაწყვეტა დაკავშირებულია პიროვნების (დონორის, მომაკვდავი ადამიანის, ემბრიონისა და ნაყოფის, უბრალოდ – პაციენტის...) მოქალაქეობრივი უფლებების დაცვასა და გარანტიებთან (ვ. ახალაძე, 2003; დ. გეგეშიძე, 2001). თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ პიროვნების მოქალაქეობრივი უფლებების კატეგორია ხდება თანამედროვე კაცობრიობის ცნობიერების ერთგვარი „ღერძი“, შესაძლებელია და კიდევ უნდა მოველოდეთ, რომ ბიოეთიკური პრობლემატიკის გადაწყვეტა უპირატესად და უმეტესად სამართლებრივ სფეროში გადაინაცვლებს ისევე, როგორც ეს უკვე ხდება.

ბევრ შემთხვევაში სამეცნიერო პროგრამების ბიოეთიკური ნაწილის ამოცანები უპირატესად საკანონმდებლო (სამართლებრივი) და ორგანიზაციული (ინსტიტუციონალიზაციის მიმართულებით) მოღვაწეობითაა განსაზღვრული. ასეთივე სიტუაცია აღინიშნება სხვადასხვა პუბლიკაციების, ბიოეთიკური კომისიებისა და საბჭოების გადაწყვეტილებების, დებულებების განხილვისას: აქცენტი ყველგან კეთდება პრაქტიკულ მოღვაწეობაზე; ბიოეთიკა გაგებულია როგორც სამედიცინო ეთიკის მხოლოდ სახესხვაობა, როგორც ვიწრო სპეციალიზაციის გამოყენებითი დარგი. შექმნილ მდგომარეობაში ბიოეთიკა, როგორც სამეცნიერო დისციპლინა, შეიძლება დაზარალებულს. შემოგვაქვს რა ბიოეთიკური ანთროპოლოგიის ცნება, ჩვენ კიდევ ერთხელ ვუსვამთ ხაზს ბიოეთიკის სამეცნიერო-კვლევით ბუნებას.

ჩვენ ზემოთ ანთროპოლოგიზაციაზე ვთქვით ცოტა რამ.

ანთროპოლოგიზაცია გულისხმობს კვლევის ცენტრში ადამიანის დაყენებას, დილემის გადაწყვეტას ადამიანის პოზიციიდან. თუმცა ბიოეთიკა თავად წარმოიშვა იმ პრობლემურ სიტუაციებთან დაკავშირებით, რომელთა ცენტრში დგას ადამიანი.

რამდენად არგუმენტირებულია და რას ემსახურება ამგვარ, უკვე ანთროპოლოგიზირებულ ვითარებაში ბიოეთიკური ანთროპოლოგიის ცნების შემოღება? პასუხი ასეთია: არა მხოლოდ ადამიანის მოქცევას კვლევის ცენტრში, არა უბრალოდ კვლევის ვექტორის მიმართვას ადამიანისკენ ან ადამიანის პოზიციიდან დილემის გადაწყვეტას, არამედ ადამიანის ორბუნებოვნების ყველა გამოვლინების, მისი სულიერი საწყისის, პიროვნების სტრუქტურის, მეტაფსიქოლოგიური დონეების ყოველმხრივი მეცნიერული შესწავლის მეთოდოლოგიის გამომუშავებას. ბიოეთიკურმა ანთროპოლოგიამ თავის თავში უნდა მოიცვას მთელი ინტეგრირებული ცოდნა ადამიანის შესახებ. გამოიმუშაოს შესასწავლი საკითხების ანალიზის თვისობრივად ახალი მეთოდოლოგია, მეცნიერულად დაგეგმოს და განსაზღვროს მომავალი გამოკვლევების სტრატეგია (B. M. Axaladze, 2001(1); B. M. Axaladze, 2001(2); B. M. Axaladze, 2001(3)).

გვერდი არ უნდა ავუაროთ იმ გარემოებას, რომ ასოციაციურად ჩნდება ანალოგია ფილოსოფიურ ანთროპოლოგიასთან. ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ ფილოსოფიურ ანთროპოლოგიას, წარმოადგენს რა სწავლებას ადამიანის არსისა და ბუნების შესახებ, რომელიც გადაამუშავებს და იყენებს ყველა ანთროპოლოგიური დარგის მრავალფეროვან მონაცემებს, ხელახლა გაიაზრებს მათ და აძლევს ერთგვარ ინტერპრეტაციას, არ ძალუძს ჩაანაცვლოს ბიოეთიკური ანთროპოლოგია იმის გამო, რომ იგი არ ფლობს მთლიანი ადამიანის, ბიოლოგიური არსებისა და პიროვნების სტრუქტურისა და ორგანიზაციის ყველა დონის კვლევის მეთოდოლოგიას იმ მასშტაბითა და ხარისხით, რაც გააჩნია ბუნებათმეცნიერულ კვლევას (ჰუმანიტარულთან, თეოლოგიურთან და ა. შ. ინტეგრირებულად) და რომელიც აუცილებელია თანამედროვე მედიცინასა და ბიოლოგიაში არსებულ მრავალ პრობლემურ სიტუაციათაგან თითოეულის არსის ჩაწვდომისათვის. სხვა ანთროპოლოგიური ცოდნის დარგებს უფრო ვიწრო სპეციალიზაციის გამო მსგავსი პრეტენზიები არც კი შეიძლება გააჩნდეთ (B. M. Axaladze, 2001(1)).

ანთროპოლოგიური პრობლემის ბიოსამედიცინო განზომილებაში დამუშავების პერსპექტივები არსებულ კულტურულ რეალიაში უფლებას გვაძლევს ვივარაუდოთ, რომ ბიოეთიკური ანთროპოლოგია წარმატებებს მოიპოვებს სხვადასხვა ანთროპოლოგიურ სწავლებებთან ერთად და ხელს შეუწყობს ადამიანის ღმერთთან, სამყაროსთან, უნივერსუმთან ონტოლოგიური ერთიანობის იდეის აღორძინებას.

ლიტერატურა:

1. არისტოტელე. სულის შესახებ. – თარგმანი და შესავალი წერილი თ. კუკავასი. – თბ., 2001. – 79 გვ.
2. ახალაძე ვ. ბიოეთიკის გენეზისი და მისი როლი ბიომედიცინისა და ჯანდაცვის სისტემის განვითარების

თანამედროვე ეტაპზე. - ავტორეფ. მედ. მეც. დოქტ. სამეცნ. ხარისხის მოსაპოვებლად. - თბ., 2003. 3 ახალბე ვ. ბიოეთიკა: მეცნიერება, მსოფლმსეველეობა, კულტურა. - გელათის მეცნიერებათა აკადემიის ჟურნალი, 2003, 7, გვ. 3-24. 4. ადამი (ვასტანგ ახალბე), არქიმანდრიტი. ადამიანი ბიოეთიკურ დროსა და სივრცეში. - თბ., 2010, 245 გვ. 5. გეგეშიძე დ. და თანაავტ. ბიოეთიკა. - თბ.: "ლეგა". - 2001. - 406 გვ. 6. Ахаладзе В. М. Научная, философская и теологическая парадигмы о человеке и концепция биоэтической антропологии. - Georgian Medical News, 2001, N10, p.93-96. 7. Ахаладзе В. М. Принципы исследований сущности человеческой природы в медико-биологических и антропологических учениях. - Georgian Medical News, 2001, N10, p.97-100. 8. Ахаладзе В. М. Человек как объект исследований в естественнонаучных и гуманитарных антропологических науках. - Georgian Medical News, 2001, N11, p.115-119. 9. Бердяев Н.А. Проблема человека (К построению христианской антропологии). - Журн. "Путь", 1936, №50, С. 3-26. - <http://philosophy.ru/library/berd/chel.html>. 10. Киприан (Керн), архимандрит. Антропология св. Григория Паламы. - Москва: Паломник. - 1996. - 452 с. 11. Лука (Войно-Ясенецкий В.Ф.), архиепископ. Дух, душа и тело. М.-1997. - 138 с. 12. Питирим (Нечаев), митрополит. Тело, душа и совесть. Учение о человеке в христианской традиции и современность. - О человеческом в человеке. - М., 1989. - С. 343-358. 13. Шелер М. Положение человека в Космосе / Пер. А. Филиппова // Проблема человека в западной философии: Переводы / Сост. и послесл. П. С. Гуревича; общ. ред. Ю. Н. Попова. — М.: Прогресс, 1988. 14. Breck J. The Sacred Gift of Life. Orthodox Christianity and Bioethics. - St. Vladimir's Seminary Press. - Crestwood, New York. - 2000. - 288 p. 15. Engelhardt H. T. The Foundations of Christian Bioethics. - Swets & Zeitlinger Publishers b.v. Lisse. - 2000. - 414 p. 16. Larchet J.-C. La divinization de l'homme selon saint Maxime le Confesseur. - Paris, 1996. 17. Sgreccia E., Tambone V. (Сгречча Э., Тамбоне В.). Биоэтика. Учебник. - Библейско-Богословский ин-т св. Апостола Андрея. - М., 2002. - 420 с. 18. Vachicouras G. The Mistery of Death and Bioethics: An Orthodox Perspectove. - Eglise et Bioethique. La Raison de la Science et la raison de la Religion. Congres Scientifique de Bioethique. Chambesy, Geneve, 11-15 september 2002. - Chambesy, 2008. - P. 240-255. 19. Vaux K. Biomedical Ethics: Morality for the New Medicine. - New York., 1974. - 351 p. 20. Wieland C. Stones and Bones: Powerful evidence against evolution. - Creation Science Foundation Ltd, A.C.N. - 1994. - P. 84.